

Smysl a nepředmětlost

Smysl čehokoli není resp. nemusí být jen naším výmyslem, tj. nemusí to být jen smysl pro nás, pro naše pochopení a pouze v něm a pro ně, nýbrž můžeme rozpoznávat také smysl pro někoho jiného: pro jiného člověka, ale také pro zvíře nebo rostlinu, dokonce pro mikroorganismy. Vždycky však – zejména na těch nižších úrovních – rozpoznáváme nějaký smysl pro někoho resp. pro něco (obvykle něco živého). Dlouhodobě se prosazovavší předsudky (řeckého původu), přetrvávající však dodnes, nám zapovídají zkoumat smysl tam, kde nebyli a nejsou lidé, zejména však kde není žádné živé bytosti, vůči níž bychom byli schopni onen „smysl“ nějak vztáhnout. Dokonce i tam, kde nejnovější, současná věda odhaluje jisté náznaky či momenty „smyslu“ např. ve vývoji našeho Vesmíru (o ty se opírají argumenty tzv. entropického pojetí)m, jde vposledu vždy o posuzování „smyslu“ toho, co se od počátku (po Velkém třesku) dělo, ve vztahu k počátkům života a možnostem jeho dalšího vývoje. V tom smyslu tedy nepochybně platí, že „smysl je však vždy smysl pro někoho“, jak napsal Patočka (3681, Příroz. svět po 33 letech, Pha 1970, s. 157), ale stále pro mne zůstává otázkou, v jaké myšlenkovém rozsahu zůstává v platnosti to, co na daném místě následuje: „neexistuje smysl vůbec“ (tamtéž). Především tu je ono slovo „neexistuje“: co to znamená „existovat“? Zajisté onen tzv. „smysl vůbec“ není žádnou daností, není žádným „jsoucnem“; Rádl by řekl, že smysl „není, ale platí“. Příkladně od Kierkegaarda nabylo slovo „existence“ nového významu; čelící filozofové existence, Jaspers, Heidegger a další, také existencialisté atd. se pokoušeli novým způsobem myšlenkově uchopit tento nový význam, který však byl takřka výlučně spjat s člověkem. Jaspers např. považoval člověka v jeho „danosti“ za „Dasein“, zatímco existencí se každý člověk individuálně může jen stávat (zejména v „mezních situacích“). Heidegger se odvolával na etymologii (navíc zvláštním způsobem interpretovanou) latinského termínu ex-sistentia a řeckého ek-stasis, a pokoušel se to vyjádřit překladem „stát ven ze sebe“. Atd.; důležitým omezením těchto pokusů byla výlučná soustředěnost na člověka a primární nezáměr o přírodu („odvrácenost od přírody“). Prvním nezbytným krokem dál se stalo pojetí „subjektu“ v novém významu, totiž jako „non-objektu“, jako – řekněme – jakéhosi „celku“ vnitřně sjednoceného, tedy nikoli pouze z částí poskládaného. Právě tento krok otevřel novou perspektivu pro chápání „smyslu“: ona vnitřní sjednocenost, niterná integrita skutečných „celků“ ukazuje na nutnost tematizace těch stránek (některých – nebo všech?) „skutečností“, k nimž není možno přistupovat zvnějšku. Tak se ukazuje, že problém „smyslu“ je velmi těsně spjat s problémem povahu „subjektů“ a jejich niterné, tj. nepředmětne stránky. Tím se však také posouvá perspektiva toho, o čem Patočka mluví jako o „smyslu o sobě“: nepředmětlost je čímsi skutečným, i když nikoli předmětným, věcným, zvnějšku přístupným.

(Písek, 051118-1.)